

Emma Vesely

ŠESTA SINODA BISKUPA: POMIRENJE I POKORA U POSLANJU CRKVE

Pomirenje i pokora u poslanju Crkve bila je tema šeste Sinode biskupa održane u Rimu od 29. rujna do 28. listopada 1983. Zbog izvanredne važnosti ove problematike za život Crkve, ta je Sinoda ušla u kronike kao vrlo značajna i zanimljiva. U osamnaest godina postojanja ove pokonciilske ustanove, čiji je izričiti zadatak da preko svojih predstavnika i s pomoću rasprava papu i središnjju upravu Crkve upozna sa stavovima mjesnih Crkvi širom svijeta u vezi sa zadanim temama, potvrdila se opravdanost i korist tog tijela koje je tako postalo jedan od najočitijih oblika povezanosti Kurije, biskupa i pape. Iako je Sinoda samo savjetodavno tijelo, ipak se preko nje glas biskupa jasnije čuje u središnjoj upravi, a tema o kojoj Sinoda raspravlja svaki put izaziva klimu opće mobilizacije kršćanskog puka, teologa i episkopata pa se tako lakše razbistre pojmovi, čuju različita mišljenja i predlažu mnoga rješenja. Tako je Sinoda ujedno postala neki znak jedinstva sveopće Crkve što se očituje zajedničkim zauzimanjem na svim planovima.

Što se pak tiče šeste Sinode biskupa o kojoj govorimo u ovom prikazu, dobro je podsjetiti na uvodne riječi Ivana Pavla II., koji je s pravom naglasio kako bi bilo teže naći evanđeoskiju, hitniju i apostolskiju temu za Sinodu biskupa od ove koja se bavila problematikom pomirenja i pokore u poslanju Crkve.

Ovaj članak želi našoj javnosti pružiti što je moguće iscrpniji prikaz svega zbivanja na Sinodi, metodu rada, opseg problematike u vezi sa sakramentom pokore i pomirenja onako kako je bila doživljena i oslikana u intervencijama sinodalnih otaca i stručnjaka te na kraju iznijeti panoramski prikaz predloženih rješenja. Budući da je milanski nadbiskup kardinal Karlo Maria Martini na ovoj Sinodi imao specijalni zadatak da sažimlje intervjue sudionika i zahvaća u kritična područja problematike na Sinodi s nekim predloženim rješenjima i orijentirima, njegovim smo izlaganjima posvetili posebnu pažnju. Budući da smatramo da su stavovi Ivana Pavla II. o toj problematici općepoznati, što je rečeno u završnoj poruci, a bit će potvrđeno u očekivanom papinskom dokumentu u vezi s temom Sinode, više smo prostora dali onima koji se rjeđe čuju, sudionicima Sinode, zapravo predstavnicima svjetskog episkopata. Tako je više mogla doći do izražaja sva složenost problematike u vezi sa sakramentom pokore i pomirenja. Nekoliko osvrta, uglavnom iz katoličkog tiska koji je s velikom pažnjom pratio događaj, služe ovdje kao ilustracija zaključaka kako bi se dobio potpuniji uvid u događaj šeste Sinode biskupa.

Tema šeste Sinode biskupa *Pomirenje i pokora u poslanju Crkve* bila je najavljena 25. rujna 1981. i uklapala se u temu Svete godine otkupljenja. Pripravljena je tri godine i za to je vrijeme najprije biskupima bilo upućeno pitanje o kojoj temi žele raspravljati, a zatim je izrađen pripravni dokument *Lineamenta*, koji je sadržavao orijentacijske ideje i na koji su biskupi nakon razmišljanja i savjetovanja odgovorili svojim prijedlozima. Na temelju ispitivanja i izvještaja što su ih poslale 42 biskupske konferencije četiri su stručnjaka na 75 stranica izradila *Instrumentum laboris — Radni dokument*, koji je prvi put u povijesti Sinode objavljen i nije ostalo isključivo rezervirano samo za biskupe. Pošto ga je odobrilo Tajništvo Sinode biskupa, poslan je svim biskupima svijeta popraćen Papinim pismom. *Radni dokument* koji ima uvod i tri dijela, vrlo je dobro izrađen i ponuđen je na razmišljanje cijeloj Crkvi.

Zasjedanje

Zasjedanje Sinode otvorio je Ivan Pavao II. govorom koji je imao dramatičan ton zbog opasnosti što lebdi nad čovječanstvom, tim poprištem borbe dobra i zla usred koje Crkva poziva ljude Kristovim riječima na obraćenje i pokoru.

Zasjedanje Sinode biskupa imalo je tri vanjska svečana trenutka: otvaranje s uvodnom koncelebracijom i pokorničkom procesijom, zatim znakovitu kanonizaciju našeg zemljaka Leopolda Mandića i završnu svečanost u čijem je središtu bio Križni put na Trgu svetog Petra.

Ritam zasjedanja Sinode bio je uobičajen i uhodan. U prvom tjednu čitani su izvještaji o radu Sinodalnog vijeća, analizirano je stanje u Crkvi i njezinoj središnjoj upravi, a zatim su slijedili interventi u kojima su bile prikazane prilike u mjesnim Crkvama, njihova iskustva, problemi i prijedlozi. Drugi tjedan bio je posvećen radu jezičnih skupina: triju engleskih, triju francuskih, triju španjolsko-portugalskih, jedne talijanske, jedne latinske i jedne njemačke jezične grupe. U trećem tjednu saslušali su sinodalni oci prijedloge i zaključke jezičnih skupina, dok je četvrti tjedan bio posvećen izglasavanju zaključaka-prijedloga, biranju novih članova Vijeća Tajništva Sinode te na kraju izradi *Poruke* Sinode biskupa.

Na početku zasjedanja Sinode njezin generalni tajnik mons. Tomko — kojega je za to izričito ovlastio Papa — priopćio je da je autor dokumenta *Familiaris Consortio*, koji je izrađen na temelju prijedloga Sinode iz godine 1980., Vijeće Sinode biskupa. Papa je Vijeću povjerio pripravnu izradu teksta, koji je napravljen za vrijeme sastanaka u ožujku i lipnju godine 1981. Čini se da će isto tako biti izrađen i dokument koji će biti rezultat ove šeste Sinode biskupa.

Sinoda u brojkama

U sklopu zasjedanja Sinode biskupa bilo je pročitano 177 intervenata, a predano je i 60 pismenih. Tome treba dodati 12 relacija jezičnih skupina i njihove

brojne intervente, dvije opširne relacije kardinala Martinija, 18 izvještaja o djelovanju rimskih ureda i sedam intervenata slušača zasjedanja.

U toku završnih sastanaka (sjednica) održano je sedam glasovanja. Od 27 generalnih kongregacija (sjednica) Sinode, na 20 je bio prisutan Sveti Otac. Što se tiče brojčanih sastava zasjedanja Sinode biskupa, na nj je bio pozvan 221 sinodalni otac: 37 iz Afrike, 45 iz Amerike, 24 iz Azije, 42 iz Evrope, pet iz Australije i Oceanije, 14 predstavnika Crkava istočnog obreda, 10 vrhovnih redovničkih poglavara među kojima i dvije vrhovne glavarice ženskih kongregacija i 20 predstavnika Rimske kurije. Papa je imenovao 24 sudionika zasjedanja Sinode, a među njima bili su utemeljitelj neokatekumenskog pokreta Kiko Arguello, pokretač kursiljosa Gerald Huges, tajnik Međunarodnog karitasa Gerhard Meir, četiri svećenika i generalni tajnik Sinode. Kardinalu Martiniju u izradi relacija pomagalo je 14 stručnih suradnika. Na zasjedanju je radilo 13 simultanih prevodilaca i 40 tehničkih pomoćnika. Izrađeno je 60 sinodalnih biltena u 87.180 primjeraka. Sinodalne sjednice bile su dobro posjećene. Broj odsutnih dosegao je najviše 14 sinodalnih otaca, od čega su petorica bili stalno odsutni: kardinal Parecatil zbog bolesti nije ni stigao u Rim, dok su kardinalu Vaivodsu, apostolskom amdinistratoru Rige i Liepaje u Letoniji, vlasti uskratile dozvolu za putovanje u Rim. Isto se dogodilo mons. Povilonisu, apostolskom administratoru Kaunasa i Vilkaviskisa u Litvi, mons. Outhayu, apostolskom vikaru iz Laosa, i mons. Hirki, biskupu »ad nutum Sanctae Sedis« biskupije Preštov, čiji vjernici u Čehoslovačkoj pripadaju bizantskom obredu. Zbog njihove prisilne odsutnosti poslali su sinodalni oci proteste dotičnim ambasadama u Rimu.

Sinoda mjesto razvijanja kolegijalnosti i laedershipa

Na ovom, šestom zasjedanju Sinode biskupa više je puta bilo izneseno niz zanimljivih mišljenja o toj relativno mladoj instituciji u Crkvi. Riječ Sinoda (od *syn-odos*) znači zajednički hod, kretanje i odgovara stvarnosti Sinode biskupa. Skup biskupa s pomoću rasprava postupno kreće određenoj sinodalnoj istini koja se izražava u interventima i sažima u prijedloge koji su rezultat zajedničkog razmišljanja kao i pastoralne razboritosti i prosuđivanja biskupa. Velika je stvar da se svake treće godine više od 200 biskupa cijele Crkve sastaje nakon savjetovanja unutar svojih biskupskih konferencija te da kroz mjesec dana izmjenjuju informacije o prilikama u Crkvi i ispituju njezino stanje.

Zanimljivu primjedbu o Sinodi iznio je na zasjedanju Kardinal Cordeiro. Rekao je da je Sinoda važna za razvijanje afektivne i djelotvorne kolegijalnosti u Crkvi, na koju vrši tihi utjecaj, te je korisna za pastire i prigoda za njihovo susretanje i bratsko upoznavanje, za izmjenu pastoralnih problema i iskustava. Sinoda je prigoda i za međusobno povezivanje biskupa. Među njima se tada posve prirodno iskristalizira leadership, koji onda lako priznaju i službene crkvene strukture. Tako bi bez sinodalnih zasjedanja vrlo teško jedan pomoćni biskup Capetowna, kao što je to mons. Naidoo, mogao biti zapažen i izabran u članstvo Vijeca Generalnog tajništva Sinode biskupa. Isto vrijedi i za biskupa Yokohame, mons. Hamaoa, koji bez Sinode ne bi imao prilike iznijeti svoj orginalni stav o miru i ratu. I mnogi drugi biskupi ostali bi tako nepoznati široj crkvenoj i svjetskoj javnosti.

Ivan Pavao II., u svojem završnom govoru, govorio je o Sinodi kao području razvijanja kolegijalnosti, kao prigodi da se neki problem u kratko vrijeme prouči, temeljito sagleda i prosudi, te da Crkva prema njemu zauzme određeni pastoralni stav. Savjeti Sinode imaju, osim toga, određeno crkveno značenje, a naknadno izrađeni dokument izražava misao sinodalnog skupa i pape, koji mu predsjedava.

Kriza sakramenta pokore u središtu sinodalnih raspravljanja

Iz izvještaja koji su stizali na Sinode moglo se vidjeti da je tema biskupima bila zanimljiva, da su se vrlo zauzimali u svojim istupima, iskreno iznosili svoje stavove, da su sa svom ozbiljnošću i pastoralnom zabrinutošću proučili krizu sakramenta pokore, za koji su morali ustvrditi da ga vjernici sve manje vole, da ga svećenici zanemaruju, dok je pokora kao stil privatnog i društvenog života jednostavno nestala.

U svijetu su, međutim, ostale posljedice grijeha: čovječanstvo je razdirano nasiljem, nepravdama, očajem i nedostatkom društvene pravde i mira. Kriza suvremenog svijeta kriza je njegove svijesti o grijehu, o čovjekovu grijehu. Nema znakova da će kriza prestati; naprotiv ona raste i poprima čak nove oblike gušenjem osnovnih ljudskih prava, napadom na slobodu, na život nemoćnih, ograničavanjem vjerske slobode, rasnom diskriminacijom, terorizmom, gerilom: rađa žed za naoružanjem i izvrće se u političke, ekonomske i društvene nepravde svake vrste. U pojedinca kriza unosi osobnu nesigurnost, svijest o krhkosti egzistencije i obitelji, stvara raskole među kršćanskim zajednicama. Sva ta konfliktnost svijeta prodire i u Katoličku crkvu unoseći u njezin život ozračje napetosti. Dok se tako množe sporovi, slabi svijest o odgovornosti za njih, gase se osnovne moralne vrednote, a smanjena svijest o Bogu vodi u indiferentizam, permisivizam i prikični materijalizam. Toliko žučena čovjekova samostojnost u odnosu prema Stvoritelju otkriva se na kraju kao razarajući egoizam.

Osjećaj grešnosti suvremenog čovjeka

Zanimljivo je da su biskupi ustvrdili da suvremeni naraštaj, iako nema svijest o grijehu, trpi od donekle neodređenog, ali tjeskobnog i raširenog osjećaja grešnosti. Čovjek se u ovo naše vrijeme ne osjeća iznad dobra i zla, to jest na neki način nevin. Naprotiv, nikada kao danas čovječanstvo nije trpjelo od gotovo patološkog osjećaja grešnosti koji je dosegao tolike razmjere da je sposoban i pojedinca ugrađivati u zlo. Tada se čovjek osjeća uhvaćen i nemoćan pred negativnim utjecajima. U takvoj situaciji pojedinac više negoli za bilo čime čezne za oslobođenjem od tog svojeg unutrašnjeg osjećaja grešnosti i osude — govorio je kardinal Etchegaray u konferenciji za novinstvo. Suvremeni čovjek traži svoju izgublenu nevinost. Sva nasilja i pobune samo su pokušaji da se ponovno postigne iskonska čistoća zemaljskog raja. Izmučen svojim zatomljivanim osjećajem grešnosti, današnji čovjek ne može a da ne dadne oduška svojoj napetosti i težnji prema nekoj apsolutnoj pravdi koja se baš zato stavlja iznad pojedinca, iznad čovjeka. Traži se da i strukture budu pravedne, nije dovoljno samo pravedni pojedinac.

Radni dokument taj je svojevrsni osjećaj zla i grešnosti suvremenog čovječanstva opisao više kao neku zagonetku stvarnosti i slutnje, a ne toliko kao grijeh u pravom smislu riječi. Pokušao je taj osjećaj izraziti rječnikom našeg mentaliteta, pa ga naziva otuđenjem, gubitkom slobode i odgovornosti, nesposobnošću da se čini dobro. Nad svom složenosti ove problematike biskupi su spoznali da se na savjetovanju Sinode raspravlja u klimi nesigurnih antropoloških odrednica i da kršćanska kultura još nije dovoljno spremna do kraja shvatiti ovo naše vrijeme.

Svijest o grijehu

Tužtjke koje su se čule na savjetovanju Sinode o takozvanoj izgubljenoj svijesti o grijehu kao o posljedici gubitka svijesti o opstojnosti Božjoj, mnogim su se biskupima činile točne, ali odveć apstraktne. Već je *Radni dokument* govorio o nedostatku svijesti o grijehu. Ustvrdio je, osim toga, da se danas jasno opaža sva »nedjelotvornost s obzirom na prenošenje kulturnih vrednota« koje propovijeda Crkva.

Kršćani se danas ne ispovijedaju ne stoga što bi ih smetala obveza da priznaju svoje grijehe pred crkvenim predstavnikom nego zato što nisu svjesni grijeha i jer ne vjeruju u kršćanski moral i u njegove »grijehe«. Tradicionalna skolastička definicija grijeha odgovarala je za svoje vrijeme. Onda je grijeh mogao biti prekršaj idealnog zakona uz koji je i grešnik pristajao svim srcem. Međutim, kako je danas uopće moguće da se netko još može optužiti da je prekršio neki zakon u čiju vrijednost i opstojnost jedva vjeruje? Zato su sinodalni oci bili svjesni da grijeh treba odrediti unutar njegove izvorne pojavnosti koja ga danas karakterizira. Primijećeno je da u današnje vrijeme i nije toliko u pitanju čovjekova krivnja protiv Boga, jer je on uronjen u ateizam mnogo prije negoli se uopće uspio svjesno i odgovorno odlučiti da bude bezbožac.

Na konferenciji za tisak kardinal Lustiger govorio je o »neodgovornosti« i o »nepremostivoj i nepopravljivoj krivici jer je zajednička«. Grijeh je danas postao masovan i anoniman. Zato je kardinal Bernardin u pismenom intervjuu zabilježio kako grešnik nije ni svjestan svoje grešnosti jer je uronjen u grijeh još prije negoli je upao u pojedinačne grijehe. Naravno da je, idući tim putem, Sinoda stigla do rasprave o složenom i spornom pitanju tzv. strukturalnog grijeha.

Posljedica grijeha

Fenomenologija grijeha djelotvorno se u čovjeku očituje kao lom u odnosima s drugima, izolaciji i osamljenosti, individualizmu, sve većoj subjektivizaciji, zatvorenosti i nesposobnosti za komuniciranje. O tome se također raspravljalo na ovoj Sinodi. Grijeh ne svršava samo zatvaranjem osobe prema bližnjemu već i prema Bogu, prema svemu nadnaravnome — istaknuli su sinodalni oci. Tada u čovjeku pomalo nestaje potrebe za eshatološkim očekivanjima jer se težnja za nadnaravnim zasićuje uranjanjem u materijalnu stvarnost pa se tako Bog doista niječe a da se izričito ne spominje. Ipak suvremeni čovjek zbog svega toga trpi i odavno ne vjeruje u onaj romantično-prosvjetiteljski mit o posve

oslobođenom čovjeku, koji se bez ikakvih tabua slobodno vlada slijedeći samo vlastitu svijest i razum. Analiza suvremene kulture otkriva mu svijet obilježen fatalizmima, određenjima i nuždama svake vrste kao i prisilama na gotovo svim životnim područjima. Današnja kultura prisiljena je zapravo odreći se svih svojih uzvišenih ideala i svesti svoj etički kriterij na stvarno moguće, tražeći što je praktički i tehnički izvedivo. Može se reći da je suvremena kultura upala u rezignaciju nad svojim neostvarenim idealima.

Kršćanstvo, međutim, ne može ostati na tome. Sinodalni oci osudili su tu rezignaciju suvremene kulture te njezinu težnju da dvoznačno odriješi čovjeka smatrajući ga toliko uvjetovanim da bi bio čak nesposoban i grijешiti. Francuska A jezična skupina smatra ovaj determinizam opasnijim od pretjerane strogosti nekadašnjih moralista. Upravo radi čovjekove časti treba nastaviti s tvrdnjom da je čovjek odgovorno biće, da može grijешiti, kao što je isto tako istina da može i ne grijешiti.

Pošto je ustvrdila proširenost osjećaja grešnosti, francuska B jezična skupina pitala se je li problem u tome da se s čovjeka skine krivica, i to pošto-poto, pa i uz opasnu ispriku ad je on nesposoban razabrati i htjeti, ili se možda radi o tome da ga treba osloboditi od grijeha naučavajući da se čovjek može i obratiti. Istina je, međutim, da je čovjek slobodan, pa i onda kada mora uvijek ponovno osvajati tu svoju tešku slobodu.

Kada čovjek stvarno grijēši?

Petnaestak sinodalnih otaca tražilo je da se veća pažnja posveti kulturnoj originalnosti sadašnjice, da bi tako naviještanje odgovorilo zahtjevima našeg vremena. No isto se toliko otaca zauzelo da primijenjeni kriteriji budu obilježeni vjerom. Sinoda je željela pokazati da je kršćanska Objava djelotvorno oslobađajuća, da stvarno može oslobađati unutar suvremenog determinističkog konteksta. Zaključili su da sve skupa treba početi jednostavnim i u isto vrijeme složenim pitanjem: Kada čovjek stvarno grijēši?

Francuska A skupina iznijela je mišljenje da suvremena moralna teologija, ta »sirotica pokoncilske obnove«, — kako rekoše — ne može odgovoriti na to pitanje već je potrebno provesti dodatna istraživanja.

Radni dokument govori kako se »odgovornost osobe u njezinim odabranjima mjeri primijenjenim moralnim vrednotama i zakonom postupnosti«. No kada ovu intuiciju treba praktično primijeniti, među pastirima nastaje teška doktrinarna zbrka. Budući da nedostaju objektivni kriteriji razlikovanja, sve je prepušteno zdravom rasuđivanju koje može biti i nedosljedno i stvarati u praksi nesigurnosti i razlike.

Kardinal Martini u svojoj je drugoj relaciji dotaknuo srce problema, inzistirajući na tome da se razjasni pitanje o težini grijeha, te kako u čovjeku nastaju objektivni čini i subjektivni stavovi. Sinoda je i ovoga puta morala ustvrditi da i u ovom pitanju ne može osloniti svoj sud na neki već iskristalizirani odgovor suvremene teologije.

Sinoda u svojim raspravama nije mogla mimoći ni pitanje težine grijeha. Oslanjajući se na sugestije dokumenta Međunarodne teološke komisije o probelmu sakramenta pokore i pomirenja, sinodalni su oci pokušali ustanoviti razliku između smrtnog, teškog i lakog grijeha.

U raspravama se uglavnom iskristalizirala ideja da *smrtni* grijeh znači pravi lom s Bogom i ljudima. Tko ga počinja, zna da ne živi više u prijateljstvu s Bogom. *Teški grijeh* dobio je svoj naziv po tome što se njime sigurno krši neka važna objektivna norma potrebna za spasenje. Ipak ga krivac može počiniti subjektivno a da taj njegov čin ne znači odmah lom s temeljnim vrednotama vjere. Što se tiče *lakog grijeha*, on znači manji prekršaj zakona. No i takvi manji prijestupi mogu postupno dovesti do napuštanja temeljnih kršćanskih vrednota i postati zabrinjavajući.

Ipak većina sinodalnih otaca nije bila zadovoljna ovakvim razlikovanjem grijeha. Njemačka skupina tražila je da se izradi točan katalog grijeha koje bi trebalo smatrati smrtnima. Nešto slično predložila je i engleska B skupina. Bilo je i onih koji su bili skloniji tome da se ostavi nedirnuto klasično razlikovanje težine grijeha. Neki su inzistirali na pojmu takozvanog *temeljnog opredjeljenja*, koje bi trebalo da bude objektivni i subjektivni kriterij na temelju kojega bi se imao izraziti sud o težini grijeha.

Biskupi su na Sinodi pokušavali naći bar minimum sigurnosti s obzirom na kriterije za pastoralno djelovanje. Bili su svjesni da će, ako se sve ostavi nesigurno i nedorečeno, prepušteno slučaju, doći do nejasnoća u pastoralnoj praksi, a to stanje sigurno ne djeluje odgojno na vjernike. Neodgovorna je i nesposobnost da se izreče neki sud izbjegavajući nadnaravne ideale. Mnogi su se pitali ne ovisi li sadašnja nedjelotvornost kršćanstva baš o ovoj nestalnosti i nemogućnosti da se zauzme neki jasni stav. Nije dovoljno zanimakati kazuistiku pa da bismo od nje bili stvarno oslobođeni. Onaj tko odbija izjasniti se, u krajnjoj liniji stvara neku svoju novoiskovanu kazuistiku obilježenu improvizacijom. Oci su zato tražili da Sinoda jasno izrazi svoje stajalište u ovom važnom pitanju, da se odrede bar oni najosnovniji kriteriji prosuđivanja situacija, koji bi zatim mogli naći primjenu u pastoralnom djelovanju.

Mnogi su u intervencijama tražili da se i dalje nastavi osobna i pojedinačna ispovijed svih onih grijeha koji se smatraju smrtnima, dok bi se postupno odgajano savjesti ostavila dužnost da samu sebe optuži i za teške grijeha koji se, usprkos svojoj težini, ne bi trebali odmah ubrajati u izrazite lomove zajedništva s Bogom i ljudima. Tako bi ostala nedirnuta tridentinska odredba koja nalaže da se grešnik ima optužiti za sve smrtne grijeha, a proširila bi se ujedno mogućnost ispovijedi sa zajedničkim odrješenjem. S tim u vezi kritički se osvrnuo na ekstremizme insbruški biskup mons. Stecher: za sadašnju situaciju jednako su odgovorni rigorizam i nekadašnja kazuistika s jedne kao i laksizam s druge strane. Kazuistika nema ništa zajedničko s Evanđeljem, rekao je. U crkvenoj tradiciji uzrokovala je obratnu reakciju, ravnodušnost i laksizam na vjerskom području. Nije bez krivice — izjavio je sa svom ozbiljnošću ovaj biskup — u sadašnjoj žalosnoj zbrci koja vlada u savjestima sav onaj rigorizam nekih vidika takozvane tradicionalne teologije. Nepromišljena i česta upotreba riječi *sub gravi*, u smislu *obvezno pod krivnju smrtnoga grijeha*, donijela je kao posljedicu umno-

žavanja *objektivnih* teških grijeha. Sličnim rezultatima urodilo je i naučavanje o grijesima protiv šeste zapovijedi, koji su u svojoj cjelini, svi zajedno, bili smatrani teškima. Ovakvo zaoštavanje pomoglo je stvaranju krajnjeg laksizma, popustljivosti i vjerske ravnodušnosti. Trebalo bi da moralna teologija u ovim pitanjima što prije razjasni stavove Crkve.

Strukturalni grijeh

Rasprave su postale još složenije kada je postavljeno pitanje koliko pojedinac stvarno odgovara za grijeh, a koliko se njegov postupak ima pripisati određenoj sredini i društvenoj prisili. To je zapravo pitanje o tzv. *strukturalnom grijehu* koji bi bio manje plod osobnog izbora, a više određene kulture i sredine. U posljednje vrijeme postao je *strukturalni grijeh* kriterij djelovanja pojedinca koji dopušta da ga neka određena sredina i kulturni utjecaj ponese, zahvate i zarobi. Tako grijesi i prijestupi suvremenog čovjeka govore o nekom dubljem unutrašnjem stavu koji je glavni krivac i pred kojim ima malo smisla nabrajati pojedinačne grijeh — kako je to istaknula latinska grupa sinodalnih otaca.

Najveći dio sinodalnih otaca stao je na stajalište da je grijeh u krajnjoj liniji ipak osoban, tako da se samo analogno može govoriti o *strukturalnom grijehu*. Može se, međutim, prihvatiti činjenica da i struktura utječe na pojedinca koji malo-pomalo prihvaća njezine vrednote i usvaja rješenja, dok ne postane sukriovac određene društvene stvarnosti koja ga okružuje i u kojoj živi. Pojedinac — u prvi čas žrtva — pomalo utječe na strukturu podržavajući je: postaje zatim sudionik ili čak i protagonist.

Kardinal Martini u svojoj je relaciji jasno naglasio u teologiji prihvaćeno mišljenje da grijesi koje počinja pojedinac postaju društveni činitelj. Naravno, ostaje pitanje je li društvena situacija našeg vremena odgovorna za pojedinačne grijeh? U kojoj mjeri nepravedno zasnovani društveni poredak može od pojedinca, od osobe napraviti grešnika?

Kardinal Hoeffner odgovorio je na to da »griješi čovjek, a ne struktura«. Japanski biskup Hamao naglasio je da pri svemu tom raspravljanju treba razlikovati nasilje institucija koje proizlaze iz nepravednih struktura i revolucionarno nasilje. Obraćenje struktura vrlo je potrebno kako bi se izbjeglo revolucionarno nasilje. U tom smislu morali bi bogati narodi prestati iskorištavati siromašne. Kardinal Sin misli da je danas zlo društveno pa, prema tome, pomirenje i pokora moraju također imati društvenu dimenziju. Jedan dio otaca upozorio je da se ne bi smjelo sanjati o nekim posve nevinim strukturama jer bi se tako upalo u zabludu revolucionara, koji žele spasiti svijet smišljajući idealne zakone i pravedne društvene sredine, a u stvarnosti se prečesto dogode lošije društvene strukture od onih prethodnih. U tome su se složile španjolsko-portugalska C skupina, francuska B i njemačka grupa.

Latinskoamerički oci Arns i Lorscheider podsjetili su na postojanje takozvanih kolektivnih subjekata, kao što su to Crkva i država. Narod je teološka stvarnost, a ne tek zbroj pojedinačnih savjesti. On je, dakle, sposoban prihvatiti odgovornost koja je analogna, iako ne identična, odgovornosti pojedinaca. No na taj problem nije dan nikakav konkretniji odgovor. Upozoreno je samo na to da se ti kolektivni subjekti razlikuju od struktura i od birokratskog društvenog apa-

rata. Kolektivni subjekti djeluju samostalno pa ih kao takve Crkva mora tretirati.

U svojoj drugoj relaciji kardinal je Martini upozorio da uspjeh savjetovanja Sinode ovisi o rješenju sukoba između vjere i povijesti, svijeta i sakramenta. Crkva je uvjerenja da sakramenti nisu tek nešto odijeljeno u svojoj sakralnosti već Božji zahvati za otkupljenje ovog konkretnog svijeta. Zato svaki put kada se pojedinac, tj. osoba obraća, preobražava se i društvo — izjavio je kardinal Etchegaray na konferenciji za novinare. Kada otajstvo ulazi u ljudsko društvo, to se društvo mijenja u svojim ljudskim i kulturnim vidicima. Teško je odjednom odrediti kako bi trebalo da se Crkva postavi prema svijetu. Sinoda se međutim osjeća pozvanom obnoviti naviještanje otajstva kako bi ono djelovalo na konkretnu društvenu sredinu i prilike.

Pomirenje i pokora pod pastoralnim vidikom

Istraživanja su pokazala da pastoralni kler premalo pažnje posvećuje sakramentu pokore i pomirenja. I crkveni službenici malo se ispovijedaju, ne zbog lijenosti, već zato što se sadašnja pokornička praksa slabo cijeni.

Biskupi su zato preporučili da se od sada u odgoju budućih svećenika više pažnje posvećuje sakramentu pomirenja i pokore, da se katehezom u vjernika stvara dublja pokornička svijest. Grieh se ne može spoznati u pravom svjetlu ako se ne zna njegova konačna posljedica pa, prema tome, vjernike treba odgajati u eshatološkoj optici izvan koje grijeh nije shvatljiv.

Iako se u svojem radu susrela s mnogim teškoćama, Sinoda nije željela odgoditi uočene probleme. U osnovnim pitanjima u raspravama za buduće su se pastoralno djelovanje dosta jasno iskristalizirali određeni stavovi.

Tako je Sinoda ustvrdila da se grijeh može pobijediti, da se čovjek može nadati oslobođenju od grijeha u svakoj povijesnoj situaciji i iznad bilo koje opresivne uvjetovanosti struktura nad njegovom savješću. Pomirenje se u čovjeku ne ostvaruje uz pomoć nekih izvanjskih, tobože pravednih struktura i institucija, te pravednijih uvjetovanosti namjesto postojećih. Osim toga, Crkva nije pozvana predlagati političke i društvene institucije koje bi po sebi »posvećivale«. Ona može samo intervenirati u ime Evanđelja, ima što reći s obzirom na život i moral. Zato u pastoralnom djelovanju prednost treba davati propovijedanju obraćanja pred društvenim djelovanjem — zaključuje engleska C i španjolsko-portugalska A grupa. Snagom svoje riječi Crkva je pozvana sići do onog korijena u čovjeku iz kojeg niču sva zla.

Mir — taj glavni problem današnjeg vremena — vezan je uz kršćansko pomirenje. Sinoda je jasno zaključila da je pribjegavanje nasilju nedjelotvorno. Previše je kršćana u posljednje vrijeme nekritički prihvatilo teoriju o sukobima i borbama kao pokretačima stvaralačke evolucije, kao da je mir tek učinak pobjede jedne strane nad drugom. Dijalog, strpljivost i suradnja, a iznad svega osobno obraćenje, slušanje i poštovanje, pravi su stvaralački put baš tamo gdje sukob može biti samo fatalna uvjetovanost. Francuska A grupa napomenula je kako neprestano demagoško upozoravanje na zlo može isto tako biti igra vlasti i može u krajnjoj liniji ići za duhovnom kolonijalizacijom, te je danas postalo sastavni

dio nepravdi i nasilja, pri čemu se ostaje u logici sukoba i pogledu na svijet koji nije kršćanski.

Značajno je da je najviše citirani dokumenat na Sinodi bio *Dives in Misericordia* Ivana Pavla II. Obraćanje se ne rađa na optužbi i traženju da se pošto-poto izvrši pravda. Sukob i dijalektika kao društveno oružje nisu prihvatljivi. Isto treba primijeniti i na pojedinca.

Problem odrješenja

Sinoda je ustvrdila da se inkulturacija novih obreda sakramenta pokore i pomirenja ne može improvizirati. Prije treba provesti senzibilizaciju cijele Crkve. Danas Crkva poznaje tri ispovjedne formule. *Prva* je tradicionalna, pojedinačna ispovjed s individualnim odrješenjem kojemu prethodi ispovjedna optužba i ispovjednikov sud. *Druga* formula zadržala je pojedinačnu ispovijed, ali joj je dodala naglasak zajedništva time što pokornici prisustvuju zajedničkom ispitu savjesti i eventualnom zajedničkom odrješenju pošto su se pojedinačno ispovjedili. Odrješenje može ostati pojedinačno, dok drugi momenti mogu imati biljeg zajedništva. Napokon, *treća* formula predviđa zajednički ispit savjesti, zajedničko odrješenje, dok iz pastoralnih razloga ispušta pojedinačnu ispovjednu optužbu pred ispovjednikom.

Sinoda je zaključila da danas ni pojedinačna ni zajednička ispovjedna praksa ne zadovoljavaju. Zato se sinodalni oci nisu isključivo i svi zajedno opredijelili ni za jedno ni za drugo rješenje. Oba načina ostavljaju dovoljno prostora za razvijanje formalizma, automatizma i eventualno lako istresanje savjesti. Kardinal Martini govorio je u svojoj relaciji o pojavi sterilnosti ponavljanja tradicionalnog, pojedinačnog ispovjednog obreda, o marginalnosti optužbe, određenom ritualizmu, te o odgođenim i nikada ispravljenim pogreškama pri zajedničkom odrješenju pokornika.

Najveći dio sinodalnih otaca složio se da pojedinačna ispovijed ima vrijednost i izjasnili su se za očuvanje pojedinačne ispovjedne optužbe, iako su svi shvatili zahtjev i inzistiranje onih koji su željeli proširiti praksu kolektivnih odrješenja u skladu s konkretnim pastoralnim potrebama u nekim mjesnim Crkvama.

Istodobno latinska je skupina tražila da se dosadašnja dopuštenja na području zajedničkog odrješenja mnogo više ograniče. Španjolsko-portugalska B grupa zahtijevala je da se bar ne zaustavi već postojeće pozitivno iskustvo. Talijanska je skupina predložila da se socijalno-strukturalnom vidiku grijeha na neki način odgovori takvim slavljenjem sakramenta pokore koji će procesu obraćenja dati biljeg zajedništva. Engleska C grupa bila je za praksu pojedinačne ispovijedi, iako se složila da je u misijskim područjima nužno omogućiti zajednički ispovjedni oblik. Engleska B grupa primijetila je da se neprikladnosti obaju načina toliko izjednačuju da Sinoda mora nešto odlučiti. Slično je mišljenje izrazila engleska A skupina, dok su za francusku A grupu ostali važeći teološki razlozi koji idu za tim da se kao jedino uobičajeno rješenje sačuva prva tradicionalna formula, odnosno pojedinačna ispovijed. Iznesene su i sumnje s obzirom na stvarnu korist zajedničkog odrješenja. Francuska B grupa promatrala

je osobnu ispovjednu optužbu kao dio ekonomije znakova, koja ima svoju korist i pod antropološkim vidikom. Odbijanje otvaranja savjesti smatra se bolešću, osim ako to zatvaranje nije obrana protiv nekog tobože pokorničkog suda koji više nalikuje na profanu ljudsku praksu. Zato su ovi biskupi naglasili da i dalje treba naučavati kako se onaj pokornik, koji se ili zbog fizičkih ili zbog moralnih razloga ne može ispovijediti, isto tako treba nadati da mu je Bog oprostio grijeh. Čitava francuska C skupina izjasnila se za treću ispovjednu formulu, za zajedničko održavanje, uz napomenu da se očuva obveza da se vjernik jednom godišnje ipak osobno ispovijedi.

Njemačka grupa tražila je da se u ovoj stvari ostavi više samostalnosti odlučivanja biskupskim konferencijama, dok se talijanska bojala novosti. U općim je raspravama najprije bilo 20 intervenata u kojima su predstavnici biskupskih konferencija tražili da se uvede i proširi praksa treće ispovjedne formule, odnosno zajedničko održavanje, a onda im se pridružilo još sedam sinodalnih otaca koji su u korist toga rješenja navodili disciplinske, pastoralne i teološke razloge. Svima se pridružio kardinal Hume, koji je rekao da se sinodalno raspravljavanje ne može zaključiti na postavkama Tridentinskog koncila. U ime švicarske biskupske konferencije biskup Wüst govorio je kako švicarski biskupi neumorno preporučuju pojedinačnu ispovijed. No kada se radi o konkretnim teškoćama, švicarska Crkva preporučuje pojedinačnim Crkvama da mogu posegnuti za svim oportunistima koje im omogućuju da se pokažu kao zajednice koje su spremne oprostiti. Tražio je, dakle, da opća Crkva ne smanjuje disciplinski rub pokorničkih slavlja s općim održavanjem, da ga ne pravi još užim negoli to traži nauka vjere. Nizozemski biskup Möller iznio je da je u njegovoj zemlji gotovo potpuno nestala praksa individualne ispovijedi, koja je uspješno zamijenjena drugim pokorničkim oblicima, koji su vrlo posjećeni, vjernici ih cijene i pokazuju dobar uspjeh u odgoju savjesti vjernika. Zato je tražio da se pojedinačna sakramentalna ispovijed pravo smjesti usred ovih, u Crkvi već postojećih alternativnih oblika.

Treba još dodati da je u posljednje vrijeme prilikom velikih crkvenih događaja, hodočašća, u marijanskim svetištima po mjesnim Crkvama bila uvedena praksa da se dijeli zajedničko održavanje. Prema odredbi novog *Kodeksa kanonskog prava*, koju Sinoda nije odbacila, takva se praksa više neće moći nastaviti (Can. 960 i 961).

Opasnost od uronjenosti u masu

Više je sinodalnih otaca istaknulo da svaki sakrament znači izravni susret osobe s Otkupiteljem. Sakramenti nisu samo kolektivni. Zato nema sumnje da pojedinačna ispovijed mora ostati normalni oblik sakramenta pokore i pomirenja, i to upravo danas kada na svim područjima uronjenost u masu čovjeka sve više tjera u anonimnost. Određena je opomena i iskustvo protestantskih Crkava koje su u početku sačuvale sakrament ispovijedi, ali on nije bio obavezan.

U svim Crkvama, pa čak i kod starokatolika, sakrament pokore i pomirenja vrlo se brzo izgubio u pastoralnoj praksi. Zato čitava stvar pastoralno nije jednostavna. S jedne strane, treba voditi računa o stvarnoj fizičkoj nemogućnosti da se u pojedinim prilikama, a osobito u misijskim krajevima sasluša ispovijed

svih pokornika, a, s druge, o tolikim razlozima koji govore u korist pojedinačne ispovijedi. Neki sinodalni oci predlagali su da se, uz pojedinačnu ispovijed, ipak dopusti višestrukost obreda sakramenta pokore i pomirenja. Neki bi obredi pritom mogli imati postupni, pripravn i odgojni značaj. Ostaje, međutim, nada da bi u sklopu dobrog pastoralnog djelovanja uvijek mogla biti prikladna, prava i konstruktivna rješenja.

Konkretno ostvarenje sakramenta

Već je *Radni dokument* istaknuo da nitko ne može zamijeniti čovjeka u njegovu obraćenju, a kardinal je Etchegary na konferenciji za novinare upozorio da pokornička praksa nije potpuna ako prelazi preko osobnog vidika bitnih elemenata obraćenja, a to su pojedinačna ispovijed grijeha, pokora i pomirenje. Bez tih elemenata može biti umanjena čak i punina obraćenja. Ako se danas sve manje vjernika ispovijeda, to ne znači da je pojedinačna ispovijed izgubila svoju vrijednost, već da je nastupilo pastoralno zanemarivanje, da se sakrament pokore i pomirenja u konkretnoj provedbi našao u krizi.

S obzirom na konkretno ostvarenje sakramenta pokore i pomirenja, sinodalni su oci iznosili različite zahtjeve. Jedni su predlagali da se taj sakrament više promatra pod otajstvenim vidikom, cijeni kao psihološki vrlo koristan i da pokornički razgovor ne nalikuje na sudske ispitivanje. S druge strane, ima tendencija koje idu za pretjeranom psihologizacijom pokorničkog susreta pa su neki sinodalni oci upozorili na to da treba razlikovati duhovno vodstvo od ispovijedi, odnosno sakramenta pokore i pomirenja u pravom smislu riječi.

Francuska A grupa govorila je o vrijednosti samooptužbe koja može imati oslobađajuću ulogu, ispovijed prevladava tjeskobu, naglašava čudesni odnos s božanskim ti, koji oslobađa s pomoću svećenikove riječi. Francuska A i B grupa naglasile su, osim taga, da treba ispraviti svaki inkvizicijski kazuizam, legalizam, rigorizam te ukloniti opasnost da ispovjednik manipulira vjernicima. Opasnost je i solipsistički individualizam pokornika u njegovim unutrašnjim bolima. Sve je to dio razloga koji su doveli do nepovjerenja prema sakramentu pokore i pomirenja. Zato je nadbiskup Sulyk, mitropolit Philadelphije za vjernike ukrajinskog obreda u ime sljedbenika istočnog obreda, pokušao upozoriti na nezasluženo i brižno Božje milosrđe, koje ide u susret pokorniku i svojom ljubavlju nadilazi sve pokornikove čne. Dok se Zapad više brine za moral i antropologiju, istočna tradicija ispovijed doživljava kao mistični susret. U istom je smislu kardinal Danneels podsjetio kako sakramentalno opraštanje nije tek jednostavno otpuštanje ili skidanje krivice već novo stvaranje. Mons. Favreau dodao je da je Božja ljubav mnogo jača od grijeha. Za kardinala Bernardina originalnost je sakramenta u nadi koja nadilazi djelotvornost ispravljanja počinjenog. Čovjeku će po milosti biti sve vraćeno, čak i ono što je grijehom razorio. Mons. Ryan je potaknuo da se sakrament pokore i pomirenja poveže s mišlju o uskrsnuću, koje znači poziv u novi život onoga što je bilo mrtvo. Za nadnaravni vidik sakramenta zauzimala se talijanska skupina. Venecijanski patrijarh kardinal Cé govorio je kako Crkva u sakramentu pokore i pomirenja ne ide za stvaranjem sudske situacije već za obraćenjem, želi da grešnik zauzme određeni stav prema svojem grijehu.

Branec: dosadašnju crkvenu praksu, kardinal je Ratzinger naglasio da nije dovoljno samo unutrašnje obraćenje, što najbolje znaju oni koji pristupaju sakramentu. Oproštenje grijeha mora dati netko drugi tko ima pravo opraštati grijeh. Osobna ispovijed bitna je za sakrament pokore i pomirenja. Svaki sakrament prima se osoonu, a ne skupno, naglasio je kardinal, iako se s pravom traže prikladniji načini slavljenja sakramenta. Općom, masovnom ispovijedi popušta se tendenciji bezosobljavanja čovjeka i težnji za kolektivizacijom.

Kardinal Palazzini pročitao je odlomak novog Kodeksa kanonskog prava, u kojem se zajedničko odrješenje dopušta samo kada moralno ne postoje druge mogućnosti, dodajući da biskupske konferencije ne mogu niti proširiti niti suziti uvjete koje je postavio Papa. Kardinal Glemp istaknuo je kako opće odrješenje misijskim zemljama i u trećem svijetu treba shvatiti kao potreban lijek, dok bi ono u zapadnom svijetu moglo postati sredstvo pomirenja koje bi poticalo na komociju.

Među onima koji su tražili da se prostor općeg i zajedničkog odrješenja proširi bio je i biskup Carter s Jamaike, a kanadski se biskup Blanchet žalio na nepovjerenje papinskih dokumenata prema zajedničkom odrješenju. Trebalo bi poticati komunitarnu dimenziju pokore koja bi upozorila na društvenu dimenziju grijeha. Pojedinačna je ispovijed nezamjenljiva, ali treba dati mogućnost da se razvije i ova zajednička, i to iz pastoralnih razloga. U ime indonezijske biskupske konferencije biskup Sinaga da Sinoda tražio je da se ozbiljno razmotri mogućnost komunitarne sakramentalne ispovijedi. Pojedinačni oblik sakramenta pokore i pomirenja održava individualističko i personalističko društvo Zapada, što ne odgovara afričkoj i azijskoj sredini.

I afrička skupina tražila je da se sakrament što više inkulturira u afričku sredinu, da se prilagodi afričkim kulturama i da mu se dadne slavljenički i komunitarni karakter. Sakramentalno značenje mogao bi za kršćane koji žive u središnjim prilikama imati pokornički čin na početku mise. Zauzimali su se da se sakramentu pokore i pomirenja što više oduzme kazneno obilježje i da se od njega napravi stvarno vjerničko i pučko slavlje u skladu s afričkim mentalitetom.

Talijanska skupina biskupa predložila je da se sakrament ne shvati kao moment negativnog oslobađanja već kao pozitivni duhovski događaj, da se slavi s većom liturgijskom sviješću jer se ne radi o nekom odgojno-popravnom dijalogu. Donekle stradava simbolika sakramenta kada se ista formula primjenjuje bez obzira na pokornikovu dob i njegovu situaciju — govorila je španjolsko-portugalska A grupa, dok su španjolsko-portugalske B i C grupe mislile da sakrament pokore i pomirenja treba bolje smjestiti u liturgijsku godinu. Kardinal je Bernardin predlagao da mu se dadne neki biljeg katekumenskog obraćeničkog procesa produženog u vremenu. Kardinal Papalardo zauzeo se čak i za odgodu odrješenja nakon izvršenja pokore u težim slučajevima. Tako bi etape obraćenja mogle biti odijeljene i povezane s ritmom liturgijske godine.

Talijanski biskupi s pravom su upozorili da će svi prijedlozi imati smisla tek ako se uoči ponovna vrijednost i otkrije smisao duha pokore shvaćene kao način proživljavanja vjere. Da bi se oživio jedan sakrament koji je u krizi i koji slabi, nije dovoljno pribjeći nekim rješenjima ex machina. Tu ne bi mnogo pomoglo ni zajedničko masovno odrješenje jer nikakav obred ne može zamijeniti nedostatak duha pokore u Crkvi.

*U sebi pomirena Crkva postaje širiteljica
općeg pomirenja i mira*

Kardinal Martini u svojoj je sintetskoj relaciji upozorio da je u samoj sebi nepomirena Crkva malo vjerodostojna izvana. Kardinal Lorscheider govorio je da se Crkva, ako želi biti znak pomirenja u suvremenom svijetu, ne smije pokazivati kao ona koja vlada već kao služiteljica. Put Crkve jest siromaštvo, progoni, poniženja, a ne ovozemaljska slava. Zato cijelo evangelizatorsko djelovanje Crkve mora polaziti od siromašnih koji su nepravедno lišeni dobara što ih je Bog za sve dao. Crkva mora izmijeniti svoj društveni položaj, mora se postaviti na stranu siromašnih koji su žrtve strukturalno protuevandeoskog sistema. U tom traženju unutrašnjeg pomirenja sinodalni su oci dotaknuli niz pitanja koja unutar Crkve nisu još našla svoja prava rješenja. Tako je na savjetovanju Sinode Papi bilo upućeno više molbi da se donekle srede situacije takozvanih iregularnih. To su prije svega svećenici koji su napustili svoju svećeničku službu te rastavljeni koji su sklopili novi građanski brak. Francuska A grupa tražila je da Sinoda pronade neki stvarni put kojim bi se našlo rješenje za te iregularne članove zajednice. Njemačka i francuska B skupina smatrala su da je dovoljno promijeniti stav prema toj braći, da Crkva bude milosrdna prema njima. Neki su tražili da se uvede javni čin i ostvare prikladne situacije za pomirbene susrete s tim vjernicima. Brojni biskupi molili su da Sveta Stolica podijeli dispense od svećeničkih obveza svim onim svećenicima koji su napustili svoju službu, a žele živjeti u zajedništvu s Crkvom i srediti svoje bračno stanje. Više jezičnih skupina tražilo je da im se izide u susret, da se kao znak Božjeg milosrđa nađu putovi pomirenja s tom braćom u svećeništvu.

S obzirom na rastavljene i ponovno civilno oženjene, koji su prava drama među katolicima, pater Barraqué, ispovjednik u Lurdu, iznio je mišljenje da treba otvoriti »neka sveta vrata milosrđa« rastavljenima i ponovno oženjenima. Dodao je da takvih po ispovjedaonicama u Lurdu ima bar desetak na dan. Predložio je da jedna biskupska komisija ispita pojedine slučajeve, te da biskup, nakon prikladne pokore, ipak uvede tu vrstu pokornika u euharistijsko slavlje i pomirenje s crkvenom zajednicom. Taj prijedlog izazvao je niz objeckija sinodalnih otaca. Ipak su se oci složili kako bi trebalo da tim vjernicima Crkva posvećuje posebnu pastoralnu brigu i prati ih na putu njihova obraćenja.

Određenu pomirbenu ulogu unutar Crkve mogli bi — prema prijedlozima sinodalnih otaca — u pojedinim mjesnim zajednicama imati svjetovnjaci kojima bi Crkva povjerila svjetovnjačku službu pomirenja, što bi bilo u skladu s tradicijom u nekim sredinama i odgovaralo bi određenim mentalitetima.

Kada se radi o pomirenju unutar Crkve, govorili su bombayski nadbiskup Pimenta i kanadski nadbiskup Vachon, treba povesti računa o temeljnom pomirenju koje bi unutar Crkve trebalo uspostaviti između muškarca i žene. Emancipacija žene u Crkvi jedan je od najhitnijih zadataka po kojemu će poruka pomirenja moći postati vjerodostojna. U Crkvi su sve institucije u rukama muškaraca, jezik Crkve isključivo je muški, kao što su muški obojene i sve liturgijske geste. Ne treba ni spominjati da se ženi u Crkvi uvijek dosljedno dodjeljuje trećerazredna uloga i posljednje službe. Mons. Vachon tražio je da se muškarac ispovijedi za grijeh što je isključivo sebi prisvojio sve crkvene institucije.

Osim toga što pomirenje Crkve treba ostvariti iznutra, treba raditi na pomirenju s drugim kršćanskim zajednicama, s nekršćanima, napose s islamom, židovstvom, te sa svima onima koji ne vjeruju.

Mnogi su biskupi govorili da u posljednje vrijeme mnoge male sekte sve više otvoreno zauzimaju protuekumenske stavove. U isto vrijeme velike Crkve doista nastoje oko međusobna približavanja. Španjolsko-portugalska A grupa oštro je istupila protiv Ekumenskog vijeća crkava. Biskupi su izjavili da takozvanu narodnu Crkvu u Srednjoj Americi financiraju protestanti koji bi željeli pomoći protuhijerarhijski raspoloženim disidentima u sklopu katoličke baze u tim zemljama. U tom je smislu Sinoda upozorila na opasnost koja prijete od pretjerane ideologizacije, od suprotstavljanja istine istini, sekte sekta. Iz sukoba se može izaći samo ako se stvore preduvjeti za dijalog koji ide za mirom. Više intervenata osvrnulo se na oštre stavove islama u nekim sredinama.

Francuski marsejski kardinal Etchegaray predložio je Sinodi da se sanira jedan od temeljnih lomova koji je nastao u povijesti Crkve. Tražio je, naime, da Crkva zamoli za oprostenje Židove. Govorio je kako je, po broju Židova, Marseille treći grad u Evropi, nakon Pariza i Londona. Kršćani ne mogu izbjeći teško pitanje trajnog poziva židovskog naroda. Ne radi se tu o poboljšanju nekih vanjskih veza — primijetio je kardinal — već o shvaćanju problema u sebi, koji treba odrediti. Kardinal Etchegaray o lomu sa Židovima govorio je kao o prvoj shizmi koja je nastala u mladom kršćanstvu i Crkvi. Zato bi se kršćani morali pomiriti sa svojim korijenjem iz kojega su niknuli i koje predstavlja židovski narod. »Dok god židovstvo bude daleko našoj povijesti spasenja, bit ćemo prepušteni utjecaju antisemitizma. Zbog svojeg stoljetnog stava u odnosu prema židovskom narodu pozvani smo na pokoru. Treba znati tražiti oprostenje u Gospodina i u naše braće, treba se zauzeti da se ispravi ono što treba ispraviti.«

Japanski biskup Hamao, koji je na savjetovanju Sinode govorio u ime zemlje koja je prva upoznala strahotu atomskog razaranja, upozorio je na još jedan vidik pomirenja koji treba ostvariti, a to je pomirenje čovjeka sa sredinom i prirodom u kojoj živi. Mir je povezan s ljubavlju prema zemlji, sredini i prirodi. Crkva je pozvana i na tom području dati svoj prilog u duhu Evanđelja.

Dvije relacije kardinala Martinija

U prikazu zasjedanja Sinode biskupa ne mogu se mimoći dvije izvanredne relacije milanskog nadbiskupa kardinala Martinija. O jednoj i drugoj relaciji može se općenito reći da žele povezati teološki i socijalni vidik sinodalne tematike, osobne stvarnosti grijeha s moralnim zlima koja muče današnje društvo. Za kardinala Martinija društvena nepravda ima svoj korijen u savjestima pa tako grijeh ima i svoju društvenu dimenziju, pretpostavlja volju svakog pojedinog čovjeka. Ujedinjena i usmjerena na društvo, volja ljudi-grešnika utječe na strukture koje postaju obilježene čovjekovim grijehom. Otuda objektivne društvene situacije protivne Evanđelju. Tako je kardinal Martini u prvoj relaciji objasnio složeni pojam društvenog, odnosno strukturalnog grijeha, i zaključio da bi ispovijed u svojoj društvenoj dimenziji imala odgajati za pravu slobodu, za njezino pravo shvaćanje na preobražaj ljudskih odnosa. U tom smislu ispo-

vijedi s pravom treba dati biljeg zajedništva zajedničkom molitvom i ispitivanjem savjesti, kojima treba pridružiti pojedinačnu ispovjednu optužbu i odrješenje.

Drugu relaciju izradio je na temelju 230 što usmenih, što pisмениh intervenata i sva govori o krizi sakramenta. Ako je u krizi ispovijed — zaključio je kardinal — kršćanska pokornička praksa, kako je zamišlja katolička tradicija, za to nisu krive pogreške pojedinih svećenika ili lijenost vjernika. U pitanju je nešto mnogo dublje, naime cijela pastoralna praksa Crkve počevši od njezine sposobnosti da bude shvatljiva današnjem čovjeku. U pitanju je slika Crkve kao znaka pomirenja među ljudima. Ako se danas čak i praktični vjernici malo ispovijedaju, to se događa zbog složenog, velikog i proširenog kulturnog i praktičnog udaljavanja koje ti ljudi osjećaju između vlastitog života prožetog naglom promjenom običaja i mentaliteta i crkvenog života i jezika koji su još onakvi kakvima se obraćala ljudima koji takav preobražaj nisu doživjeli. Ne radi se tek o jeziku i gestama koje treba analizirati u pastoralnoj raksi i eventualno reformirati. Reforma je potrebna — ustvrdio je kardinal Martini — ali nije dovoljna. Da bi poziv na pokoru upućen današnjem čovjeku bio shvatljiv i djelotvoran, Crkva se mora predstaviti kao pokornička zajednica, pomirena u samoj sebi i sposobna pokretati pomirenje među ljudima. Danas Crkva nije posve vjerodostojna, nije znak pomirenja, ne uspijeva učiniti razumljivim jezik svoje kateheze, tako da sve kršćansko moralno nastojanje, a ne samo pokora, postaju neki mračni objekt stalno ponavljano propovijedanja, koji nitko više doista ne razumije.

S druge strane, društvo je postalo zahtjevno pa čak i Crkvi tovari zadatke koji nisu njezini, optužuje ju i za socijalne sukobe i nepravde. Iako su optužbe pretjerane, prilike traže veću crkvenu odgovornost.

Na kraju kardinal predlaže da se rješenje traži na tri razine: prva je teološka: vjernicima treba jasnije objašnjavati razliku između lakog i teškog grijeha, odgojiti ih da razlikuju vremenita dobra i vječno spasenje. Drugo rješenje treba tražiti na pastoralnom području: treba analizirati dosadašnje slavljenje sakramenta i potražiti mogućnosti novih prikladnih načina proživljavanja pokore i pomirenja. Treća razina traženja odnosi se na cjelovitu sliku Crkve, tog znaka pomirenja među ljudima. Slika Crkve morala bi postati prozirnija, vjerodostojnija, a kršćani bi u svijetu morali biti pokretači ljudskijeg i pravednijeg suživota pomažući onima koji više trpe i koje je suvremeno društvo napustilo na svojim rubovima. U Crkvi bi na novi način i u novim oblicima trebalo produbiti prikladnu pokorničku praksu.

Poruka Sinode biskupa svijetu

Na kraju zasjedanja, 27. listopada 1983., uputili su sinodalni oci u ime svojega skupa već uobičajenu poruku svijetu.

Pošto su spomenuli da dijele težnje čovječanstva za oslobađanjem od tjeskoba, biskupi govore da su svjesni teškoća koje onemogućavaju život dostojan ljudske osobe. Spominju različite napade na život, ograničavanje vjerske slobode, terorizam, trgovinu oružjem, ratove i nasilja, ekonomske i društvene nepravde, stalne prijetnje nesigurnom i krhkom miru. Čovjekovo srce ranjeno grijehom i

podijeljeno u sebi izvor je okrutnosti i nepravdi. Riječ Božja poziva na obraćenje i pokoru, da bi Božji narod po Kristovu poslanju mogao stvarati civilizaciju ljubavi.

»Kao kršćani« — pišu biskupi — »tražimo oprostjenje svojih grijeha i nedostataka, koji su uzrok tolikih podijeljenosti. Pastiri i vjernici, svi zajedno, ispunjavamo to poslanje u Kristovo ime i poput njega izjednačujemo se sa siromasima, s onima koji trpe, potlačanima, s cijelim čovječanstvom. Cijeli svijet treba da postane sve više pomirena zajednica naroda.«

Kroz sakrament pokore i pomirenja Crkva želi biti djelotvorni znak Božjeg milosrđa. Na poziv na radikalnu obnovu, koji je Bog uputio našem naraštaju odgovorit će većom kohezijom unutar Crkve, radit će za jedinstvo kršćana i surađivati sa svim drugim religijama i ljudima dobre volje na dobro cijelog čovječanstva. Crkva se želi zauzeti da se zacijele podijeljenosti i sporovi u svijetu, neumorno će tražiti mir i razoružanje te smanjenje napetosti između Istoka i Zapada. »Nemamo nikakve političke vlasti, međutim, onima koji su u nacijama odgovorni, možemo prenijeti glas njihovih naroda koji žele sigurniji i mirniji svijet... Sinoda je spremna priznati da mnogi ljudi žele izmijeniti ovakvo stanje stvari, ali nemaju mogućnosti. One koji imaju vlast pozivamo da se do kraja zauzmu kako bi nam dali pravednije i miroljubivije društvo.«

Prijedlozi-zaključci Sinode biskupa

Šezdeset tri prijedloga što su ih sinodalni oci izglasali, na kraju zasjedanja u konačnoj je shemi podijeljeno u tri dijela.

Prvi dio, od 1. do 17. prijedloga, govori da je Crkva poslana pomirivati grešno čovječanstvo s milosrdnom Očevom ljubavlju u Kristu. Crkva, uvijek obnavljana u pokori, sredstvo je Božjeg milosrđa, upozorava na grijeh i njegove korijene, promiče civilizaciju ljubavi radeći za siromahe i mir, te razvija ekumenizam.

Drugi dio, od 18. do 21. prijedloga, govori o prednosti koju Sinoda daje pastoralnom elementu. U interventima je više pažnje posvetila analizi mjesnih situacija i problema. U prijedlozima je malo prostora dano podacima o sadašnjoj situaciji. Znakovi nade, elementi krize, pastoralni nedostaci sada su promatrani kao kriterij za pastoralno djelovanje.

Treći dio, od 22. do 63. prijedloga, najveći je i govori o obnovi prakse pomirenja i pokore. Prvi korak na tom putu shvaćanje je tragične stvarnosti grijeha kao slobodno izabrane i svjesne neposlušnosti prema nekom zakonu ili objektivnoj moralnoj odredbi, kao udaljavanje od Boga sa svom štetnošću za pojedinca i društvo. Kao rješenje problema biskupi navode ozbiljno teološko proučavanje i prikladnu katehezu, koji će osvijetliti put obraćenja, traže obnovu pokorničkog slavlja, da se njegovim različitim oblicima dade novo značenje u skladu s uputama Koncila i dokumenta *Ordo Penitentiae*, kojih se treba vjerno pridržavati. Naglašena je nezamjenljiva važnost sakramenta ispovijedi, osobito u tradicionalnom obliku. Na kraju se u prijedlozima govori o promicanju duha i prakse pomirenja i pokore u savjesti i životu naroda Božjega, o ulozi svećenika u

sakramentu, zadacima svjetovnjaka, obitelji, mladih, osoba Bogu posvećena životu. Treći dio prijedloga završava pozivom na slogu u Crkvi, u odnosima s drugim kršćanima kao i s nekršćanima, na odgoj za mir, te da se svaka kulturna djelatnost usmjeri na pomirenje.

U 63 prijedloga ocrtava se slika svjesne i zabrinute Crkve, koja u sadašnjim prilikama želi nešto učiniti za dobro čovječanstva, želi služiti i pomoći čovjeku da u svijetu ostvari vidljivo pomirenje i mir.

Osvrta tiska na zasjedanje šeste Sinode biskupa

Iako javnost obično sa zanimanjem prati zasjedanje svake Sinode biskupa, ovoga je puta zanimanje bilo pojačano zbog važnosti teme, i može se reći da je novinarstvo delikatnu i složenu temu sakramenta pokore i pomirenja pratilo s dosta razumijevanja te s manje zlobe i pikantnih primjedbi negoli obično. Možda je to i zato što je ta tema manje pristupačna novinarskom načinu prikazivanja. Treba ipak reći da su se uoči Sinode pojavili dosta opsežni i brojni članci o krizi tog sakramenta s namjerom da iznesu zanimljive podatke i koji pur ozbiljnije analize. Za vrijeme zasjedanja nisu na stupcima svjetskih dnevnika izostajali dosta obilni i dobri izvještaji, tu i tamo ideološki suženi.

Općenito su novinari zaključili da je na ovom zasjedanju katolički episkopat pokazao izvanrednu vitalnost te veliku raznovrsnost mišljenja i stavova. Usred današnjeg svijeta i pred uvjerenjem suvremenog čovjeka koji ne osjeća obvezu da se obrati Bogu i počne živjeti pokorničkim životom, zadatak biskupa zaista nije bio lagan. No Sinoda je svoj rad završila u optimističnom raspoloženju i pokazala je da se zna suočiti i s vrlo teškom problematikom. Kao institucija s relativno malom tradicijom, dokazala je svoju izvanrednu zrelost.

Dublje analize sinodalnih zasjedanja možemo potražiti samo na stranicama časopisa. Među prvima se na događaj Sinode osvrnuo p. G. Caprile u časopisu talijanskih isusovaca *La civiltà Cattolica*¹ u kojem je dao cjeloviti i iscrpni prikaz i solidnu analizu Sinode kao prigode za »široku konfrontaciju ideja i težnji« i složene teme »od životne važnosti za Crkvu.«

U prikazu koji je u dnevniku *L' Osservatore Romano*² kao poseban prilog objavio mons. Tomko, generalni tajnik Sinode biskupa piše kako je Sinoda bila prigoda da se Crkva smjesti usred problematike koja okružuje sakrament pomirenja u čovječanstvu i da svijetu uputi poziv na prihvaćanje Isusova djela pomirenja i otkupljenja. Ljudima koji su u današnje vrijeme i fizički ugroženi Sinoda poručuje: prepustite se pomirbi s Bogom. Članak mons. Tomka odlikuje se sigurnim podacima, dobrim tematskim prikazom zasjedanja i nadasve ozbiljnom analizom krize sakramenta pokore.

Poznati talijanski časopis *Il Regno*³ donio je čitav niz dosta zanimljivih opažanja s obzirom na zasjedanja Sinode. Najprije smatra da su sjednice već na

¹ G. CAPRILE, »Penitenza e riconciliazione nella missione della Chiesa«, u *La Civiltà Cattolica*, 3. prosinca 1983., god. 134, broj 3203.

² JOSEF TOMKO, nadbiskup, »Uno sguardo retrospettivo sul Sinodo 83«, u *L'Osservatore Romano*, 1. 12. 1983.

³ ENZO FRANCHINI, »La missione riconciliatrice di una chiesa conciliata«, u *Il Regno*, br. 20, 15. studenoga 1983., god XXVIII/45.

početku poprimile kritički karakter, što se onda nastavilo za vrijeme svih općih zasjedanja i u radu malih jezičnih skupina. No pritom se nije razvila uobičajena napetost između neke većine i manjine. Bilo je dobro što je rad Sinode bio uglavnom poznat javnosti.

S obzirom na cjelinu sinodalnog raspravljanja, *Il Regno* smatra da se biskupi nisu suočili tek s pojedinačnim pragmatičnim pitanjima nego s problemom suvremene kulture i bili su prisiljeni ustvrditi da se kršćanska etika ne poklapa s očekivanjima svijeta. Neki kulturni preobražaj ne može se improvizirati, potrebno je dublje antropološko razmišljanje. Biskupi su, osim toga, shvatili da se ubuduće moraju usredotočiti na središnja životna pitanja, te da Crkva mora pritom proučiti svoje stavove. Od vremena Koncila — piše *Il Regno* — ovo je prvi puta da se Crkva našla u sličnoj situaciji: raspravljajući o grijehu i pomirenju, sinodalni su oci morali ustanoviti da sve više raste nesklad između modernog svijeta i evanđeoskih vrednota.

U određivanju lijeka — piše *Il Regno* — Sinoda je, međutim, ostala na općenitim rješenjima. *Il Regno* zatim zamjera Sinodi što više pažnje nije posvetila raspravljanju o takozvanom *sudu*, bitnom elementu prve ispovjedne formule. Cijeli sakramentat trebalo je promotriti u svjetlu Božjega suda koji stvara milosrdnu pravdu. Pokornički sud u sakramentu pokore i pomirenja samo je anticipacija Gospodnjeg dana na koji pokora pripravlja i koji dijelom već ostvaruje.

Iznenaduje žutnja Sinode — primjećuje *Il Regno* — nad mogućnošću takozvanih nesakramentalnih obreda koji bi odgovarali kolektivnim subjektima, koji isto tako trebaju pomirenje. Ima čitav niz prigoda u kojima bi se mogla prihvatiti pokornička praksa. Iako se na Sinodi raspravljalo o ekumenizmu, nitko nije došao na ideju da bi se mogla održavati zajednička, pa i jednostrana ekumenska pokornička slavlja.

Il Regno, dalje, vidi određenu kočnicu u mehanizmu rada Sinode: na kraju dugih rasprava sav glomazni materijal treba sažeti u prijedloge. Gotovo 240 relacija trebalo je svesti na 63 organska prijedloga.

Nakon Sinode — zaključuje *Il Regno* — Crkva će se morati otvoriti sakramentalnom obraćenju u uvjetima sadašnjice. O ovoj Sinodi neće se moći reći da je izbjegnula zauzeti stav o postojećim suprotnostima te da se utekla anđelizmu apstraktnog pomirenja. U svjetlu ovog zasjedanja Sinode svaki kršćanin može sebi postaviti pitanje: je li moje pokorničko i pomirbeno iskustvo jednako ovim očekivanjima?

Zaključak

U predvečerje drugog tisućljeća, usred velikih govora o slobodi i čovjekovim pravima, u svijetu zakulisno raste bolesno paranoična težnja za sve većom kontrolom i sužavanjem prostora slobode. Čovjek, po mogućnosti, zbog straha, vlastite nesigurnosti i želje za apsolutnom vlašću, iz dana u dan, iz sata u sat, sve do najintimnijih misli i čina, do potpune vlasti nad njegovom savješću želi kontrolirati drugog čovjeka. Usred postojećih sukoba i dijalektički obilježenih ideologija koje žele zauzeti mjesto vjere biskupi po sakramentu pokore i pomirenja brane čovjeka i njegovu savjest, nastoje ju osloboditi tiranije zla i grijeha,

sadističke kontrole ideologija, hirova kultura i sredina, te svih onih koji pretendiraju da budu apsolutni arbitri nad čovjekom. Biskupi i preko njih Crkva nastoje po sakramentu pokore i pomirenja očuvati čovjekovu savjest otvorenu za susret s njezinim Gospodinom i Stvoriteljem.

U takvom su stanju složeni problemi koji prate sakrament pomirenja i pokore, a to se moglo vidjeti u sinodalnim raspravama. Vodeći o tome računa, Crkva ne želi neko brzo i olako rješenje. Oslanjajući se na svoju dvotisućljetnu tradiciju, ona je oprezna i ne može prihvatiti jednostavna i brzopleta rješenja.

Šesta Sinoda biskupa pomogla je u sagledavanju i animaciji jednog aktualnog problema: o krizi sakramentalnih znakova pomirenja i pokore zasjedanje je bilo ozbiljno a raspravljanje iskreno; no o tome će se u Crkvi još istraživati. Sada se sa zanimanjem očekuje dokument koji će na temelju prijedloga Sinode biskupa biti vjerojatno uskoro izrađen i koji bi mogao imati prijelomno značenje za slavljenje sakramenta pokore i pomirenja.